

Christina Carlsson Wetterberg

Ska vi fortsätta att skriva männens historia?

När jag kom till det avslutande avsnittet i artikeln "Vem skapar historia?", författad av Peter Aronsson, Kenneth Johansson, Bengt Schüllerqvist, Gunnar Silow och Maria Ågren i häfte 2 av Scandia 1988, tänkte jag, att "nu kommer det väl i alla fall?".

Efter en översiktlig och i flera avseenden givande diskussion av E. P. Thompsons och Karel Kosíks arbeten hade de kommit till punkten för ett sammanfattande ställningstagande. Författarna deklarerar att de funnit Kosíks praxisbegrepp mycket stimulerande, om än mycket vittfamnande. "...det blir så gott som liktydigt med det vi i dagligt tal kallar 'det mänskliga livet'."

Detta borde, tyckte jag, i konsekvensens namn leda författarna till en kritik av klassbegreppet såsom det utformats i gängse marxistisk teoribildning och forskning. Klassbegreppet utgår ju inte från "det mänskliga livets totalitet" utan endast från en begränsad del därav — från produktionens sfär — och det gäller även E. P. Thompson. Detta är dock en utmaning som författarna inte antar. I stället förordar de en förening av Kosíks praxisbegrepp med den betoning av exploateringsförhållandena, "och den därav följande mot-sättningen mellan klasserna", som återfinns hos Thompson.

Vad jag väntade mig att finna när jag satte mig att läsa en artikel om struktur och subjekt som dessutom hade E. P. Thompson, arbetarhistorikern framför andra, som en av sina utgångspunkter, var något av den massiva och i mina ögon omvälvande kritik mot historiematerialistisk teoribildning och arbetarhistorisk forskning som under senare år framförts inom kvinnoforskningen.¹

Ett aktuellt inlägg i denna debatt från historikerhåll finner vi i Joan W. Scotts arbete "Gender and the Politics of History". I en kritisk genomgång av just E. P. Thompsons arbete, påvisar hon att det visserligen finns gott om kvinnor i Thompsons framställning, men att vi bland de definitionsmässigt "klassmedvetna" politiska aktörerna huvudsakligen finner män. Delvis definieras kvinnorna bort genom att klassbegreppet bestäms utifrån produktionsrelationerna och att klassmedvetandet, trots kritiken av ekonomismen, ytterst härleds ur dessa relationer. Begreppet klassmedvetande blir härmed mycket snävt och "manligt" definierat och relateras inte till kvinnors specifika erfarenheter som mödrar, som hemarbetande eller som en undertryckt grupp i samhället. Scott hävdar vidare att även de förvärvsarbetande kvinnorna, som skulle ha förutsättningar att utveckla ett klassmedvetande enligt den definition som uppställts, marginaliseras i framställningen.² När Thompson talar om arbetaren i allmänhet så är denne en man: "the poor stockinger, the Luddite cropper, the 'obsolete' hand loom weaver..."³

Även om inte kvinnorna hade någon framträdande roll i den "klassmedvetna" engelska arbetarrörelsen, så kräver detta i vilket fall som helst sin förklaring. Framförallt borde det uppfordra till reflektion kring klassbegreppets natur och användbarhet.

Thompson — liksom även Kosíks — arbete utkom i början av 1960-talet, dvs innan kvinnorörelse och kvinnoforskning på allvar ifrågasatt teoribildning och politisk praktik inom vänstern. Att kvinnoproblematiken inte aktualiseras här är därför förstäeligt. Samtidigt var det just Thompsons och andras ifrågasättande av determinism och ekonomism som senare öppnade vägen för en kritik av den historiematerialistiska forskningens fix-

ering vid männens och produktionens värld.⁴ Det är denna kritik och denna problematik som jag velat se åtminstone antydd i artikeln.

Om vi ifrågasätter exploateringsförhållandet, i betydelsen exploatering av någons arbetskraft, som enda grunden i teorin finns naturligtvis risk att hela teoribygget rämnar. Inför denna risk har kvinnoforskare reagerat olika. Vissa håller ändå fast i klassbegreppet och försöker utveckla någon sorts sidoteori som kan rymma könsrelationerna och ge en förklaring till kvinnors underordnade ställning i samhället. Andra ifrågasätter i stället klassbegreppet — ger det en annan status, omdefinierar det eller avvisar det helt.

I den ovan nämnda artikeln om E. P. Thompson förordar Joan W. Scott i postmodernistisk anda att vi skall vända blicken bort från begreppet klassmedvetande, i betydelsen medvetande sprunget ur ett i någon mening objektivt fastställbart intresse, och i stället inrikta oss på hur klass-identiteten skapas i den politiska diskursen. "...the question turns away from consciousness to the organization of representation, to the context and politics of any specified representational system. Identity becomes not a reflection of some essential reality but a matter of political allegiance."⁵

Scott hävdar att Thompson trots sin ambition att även skriva historien om "the blind alleys, the lost causes and the losers"⁶ ändå frammanar bilden av en enhetlig framgångsrik rörelse samt att just könsskillnaden spelar en central roll i avgränsningen av denna rörelse. Klass och klassmedvetande är hos Thompson (liksom hos den samtida arbetarrörelsen) *inte* alls några universella könsneutrala begrepp, enligt Scott, utan i högsta grad maskulina konstruktioner. En klassmedveten politisk hållning definieras som rationell och samhälleligt inriktad, sprungen ur erfarenheter i arbetslivet, klart avgränsad från de mer expressiva och även på personliga relationer inriktade ståndpunkter som fördes fram av olika religiösa och utopiska folkliga rörelser, vilka i större utsträckning också förmodade attrahera kvinnorna.⁷

Jag har i min egen forskning om kvinnosyn och kvinnopolitik inom den tidiga svenska arbetarrörelsen på liknande sätt hävdat att denna ganska tidigt utkristalliserades som en manlig rörelse, där kvinnors verklighet och problem doldes eller bortdefinierades. Den samtida rörelsens definitioner och avgränsningar har sedan förts vidare i forskningen och ännu idag så är det den produktionscentrerade bestämningen av klassbegreppet som dominerar inom svensk arbetarrörelseforskning. Att bryta denna trend och i stället försöka skapa ett teoretiskt perspektiv som kan inbegripa både klass och kön ser jag som en mycket angelägen uppgift.⁸

Den kritik man kan rikta mot Joan Scotts alternativ är att så stor tonvikt läggs på den politiska diskursen, på språket och meningsskapandet, att den materiella verklighet som människorna lever i tenderar att helt skymmas. Vi måste också, som författarna till "Vem skapar historia?" förtjänstfullt påpekar, i större utsträckning problematisera förhållandet subjekt/struktur. Deras kritik av det som Jan Thelander kallat "problemlösarkulturens hegemoni" och framhållandet av behovet av ett mer förutsättningslöst frågande, instämmer jag också i. Men här menar jag att författarna själva ålägger sig avgörande begränsningar i sitt frågande genom det klassbegrepp de anknuter till. Med detta som grund kommer det fortfarande att framstå som om männen skapar historia. Och så är det ju inte!

Noter

1. För en översikt över delar av denna kritik samt för ytterligare referenser se Christina Carlsson, *Kvinnosyn och kvinnopolitik. En studie av svensk socialdemokrati 1880-1910*. Arkiv avhandlingsserie 25, Lund 1986.
2. Joan W. Scott, "Women in the Making of the English Working Class" i *Gender and the Politics of History*, Colombia University press 1987.
3. J. W. Scott a a s 74; citerat ur E. P. Thompson, *The Making of the English Working Class*, 1981, s 14.
4. Michele Barrett, *Kvinnoförtryck. En marxistisk och feministisk analys*. Lund 1982, s 37.
5. J. W. Scott a a s 88.
6. E. P. Thompson a a s 14.
7. J. W. Scott a a s 76 ff.
8. C. Carlsson a a s 19ff. Se även C. Carlsson Wetterberg, "Likhet och särart. Den tidiga arbetarrörelsens kvinnopolitik." i *Arbetarhistoria* 1989: 3.